

wyprawy Scypiona Afrykańskiego żelazo, podczas gdy inne miasta etruskie zobowiązane były do dostarczania zboża, drewna, smoły, różnego typu narzędzi i materiałów niezbędnych do przygotowania wyprawy⁹.

Z drugiej jednak strony biorąc pod uwagę fakt, iż zarówno w okresie średniowiecza jak i w czasach późniejszych ponownie rozpoczęto eksploatację tych złóż i to na znacznie szerszą skalę, trudno zgodzić się z opinią tych autorów, którzy w oparciu o świadectwa Arystotelesa i Strabona twierdzą o wyczerpaniu się tamtejszych złóż miedzi. Główną przyczyną należałoby tu raczej dopatrywać się w stopniowym upadku miast etruskich, które przestają odgrywać rolę ważnych ośrodków handlu tranzytowego. Przez pewien czas próbują zastąpić je w tej roli położone z dala od wybrzeży takie miasta jak Peruzia i Arretium, które korzystają przede wszystkim z dróg śródlądowych. Decydujący jednak cios zadają Etrurii coraz silniejsi militarnie Kartagińczycy, Grecy i przede wszystkim Rzymianie, co w dłuższym okresie prowadzi do ponownego wzrostu znaczenia jako głównej bazy surowcowej Sardynii i Hiszpanii. Nieprzypadkowo osłabienie roli miast etruskich przypada właśnie na przełom VI i V wieku p.n.e., kiedy wyraźnie zamiera grecki ruch kolonizacyjny¹⁰.

W tym świetle nabiera szczególnego znaczenia sprawa przyczyn kolonizacji greckiej w Kampanii, która zdaniem sporej części badaczy miała w pierwszym rzędzie na celu uzyskanie łatwiejszego dostępu do złóż etruskich. Było to o tyle istotne, iż najpoważniejsi początkowo rywale Greków Fenicjanie kontrolowali Sycylię. Najwyraźniej podobna motywacja miała miejsce w przypadku akcji kolonizacji Eubejczyków, którzy najpierw założyli pierwszą osadę na wyspie Ischia, by następnie w połowie VIII wieku p.n.e. założyć w pobliżu, ale już na półwyspie kolonię Cumae, której przemysł metalurgiczny wykorzystywał rudę żelazną zarówno pochodzącą ze swojego miasta macierzystego, jak też importowaną - o czym świadczy m.in. odkrycie podczas stosunkowo niedawnych prac wykopaliskowych w tzw. depozycie Gosetti hematytu, którego na wpół surowy fragment, nie dający się bliżej datować, a pochodzący z wyspy Elby odkryto na Ischii. Do równie ważnych odkryć należy ponadto odnalezienie na terenie Mazzola <dzielnicy metalurgicznej>, datowanej w oparciu o znaleziony na jej terenie materiał na okres od połowy VIII wieku do pierwszej ćwierci VII wieku p.n.e. Między innymi znajdowały się tam co najmniej 3 budynki mieszczące pracownie obróbki brązu i żelaza, jak o tym bezspornie świadczą fragmenty częściowo obrobionego surowca, jak i niedokończone wyroby rękodzielnicze.

Musi jednak dziwić w tym kontekście - na co zwraca uwagę J. Gresham, iż Eubejczycy z jednej strony szukali w Italii żelaza, z drugiej zaś sami posiadali u siebie pewne ilości rudy. Na szczęście dysponujemy niezwykle ważną tabliczką